

over het teruggevonden 'Van Gogh-kerkje'

Sinds enige tijd, oktober 2016, weten we dat het schilderij dat Vincent van Gogh maakte van het oude hervormde kerkje in Nuenen is teruggevonden. Het was in 2002 gestolen uit het Van Goghmuseum in Amsterdam samen met een vroeger werk van Vincent, 'Zeegezicht bij Scheveningen' uit 1882. Maar onze bezoekers vragen ons: wat is er meer te vertellen over het beroemde schilderij 'Het uitgaan van de hervormde kerk'?

Allereerst, het is maar een klein olieverfschilderijtje: 32,1 x 41,3 cm. Het is ook het enige werk van Vincent dat nog een origineel spieraam heeft; hij heeft er duidelijk zichtbaar zijn verkwast enkele keren op afgestroken. Maar het was niet voor het eerst dat Van Gogh het Nuenense kerkje afbeeldde. Eigenlijk heeft hij er drie of vier werkjes van gemaakt, uiteindelijk bedoeld om zijn moeder een cadeau te kunnen geven.

"...zoon soort geval"

Moeder Anna van Gogh was namelijk medio januari 1884 bij een bezoek aan Helmond ernstig gevallen bij het uitstappen uit de trein. Zij brak daarbij haar rechter opper-dijbeen en moest daarom enkele maanden het bed houden. Vincent schrijft erover in brief 423 en 424 aan zijn broer Theo in Parijs. Omdat zij door deze val een poos niet naar de kerk kon, besloot Vincent wellicht - als troost - de kerk naar haar te brengen.

Hij schreef in elk geval in brief 428 van 3 februari 1884 aan broer Theo: "...Ik heb het kerkje met de heg en de boomen geschilderd onlangs voor haar. zoo'n soort geval..." en maakte er een kleine

briefschets (JH 447)

pentekening (JH 446)

schets van het schilderijtje bij. Deze briefschets staat bekend als 'Kerkje in Nuenen, met een figuur' (JH 447). Volgens onderzoeker Jan Hulsker¹ zou dat schilderijtje (uit eind januari/begin februari 1884) waarnaar Vincent in deze brief verwijst, echter niet bewaard zijn gebleven. Er is uit diezelfde tijd wel een pentekening van hem bekend waarop het kerkje is te zien met op de voorgrond een boer met een schop op de schouder. Deze tekening (JH 446) heeft dezelfde officiële titel en komt sterk overeen met die eerste kleine briefschets.

Het bijzondere van deze pentekening is overigens het formaat van 16,5 x 13,5 cm. Volgens Hulsker zou deze tekening daarom bedoeld zijn geweest om te verzenden.

Het blad heeft een vouw met daaronder een flap waarop een zittende figuur is te zien, die lange tijd verborgen is geweest. Deze tekening is in bezit van het Kröller-Müller Museum in Otterlo.

rouw

Maar nu het schilderij dat lange tijd was verdwenen, dat is het 'Kerkje van Nuenen met kerkgangers' (JH 521). Het is niet nauwkeurig bekend wanneer Van Gogh dit werk gemaakt heeft. Jan Hulsker² dateert het bekende schilderij vanwege de herfstbladeren en de bruine heg op zijn vroegst in oktober/november 1884. De boer met de schop op de schouder komt op het schilderij zoals we het nu kennen niet (meer) voor. Zeer waarschijnlijk heeft Vincent na de dood van zijn vader in maart 1885 het schilderij bewerkt en er toen pas de kerkgangers op de voorgrond aan toegevoegd. Het gaat onder meer om vrouwen met omslagdoeken (zg. rouwfalie) die gedragen werden in tijden van rouw³. Mogeijk is dit een verwijzing van Van Gogh naar de dood van zijn vader. Het werk heeft zo een biografische lading en is van grote emotionele waarde. Het schilderij is tot haar dood (1907) in bezit geweest van Vincents moeder.

Het uitgaan van de hervormde kerk (JH 521)

Gelukkig is dit bekende (gestolen) olieverfschilderij nu na veertien jaar teruggevonden. Het is nauwelijks beschadigd, al mist het werk nu wel zijn originele lijst. Maar dat stoort niet zo heel erg als Vincents Van Gogh-kerkje over een poos nog eens in Brabant te zien is....

Gerard Netten, Vincentre-gids

noten:

- 1) Jan Hulsker, 'Van Gogh en zijn weg. Het complete werk' (1977) blz. 106
- 2) Jan Hulsker, 'Van Gogh en zijn weg. Het complete werk' (1977) blz. 126
- 3) Ton de Brouwer, 'Van Gogh en Nuenen' (1984) blz. 28